

Maxmilián Stránský, mapa schwarzenberských panství v jižních Čechách, 1711, detail, SZ Třeboň

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

Schwarzenberská krajina Hlubocka a Třeboňska

Pořádá Národní památkový ústav
ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Třeboni,
oddělení Třeboň a Český Krumlov,
a Muzeem JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích.

Autorka výstavy: PhDr. Ludmila Ouradová, Ph.D.

Spoluautoři výstavy: Jakub Drozda, Ing. Marek Ehrlich,
PhDr. Václav Grubhoffer, Ph.D., PhDr. Pavel Hájek, Mgr. Mája Havlová,
Mgr. Anna Kubíková, Mgr. Markéta Slabová,
Mgr. David Tuma, Ph.D., Ing. Jan Žižka

Redakce: Mgr. Martin Gaži

Fotografie: Hugo Moc, Mgr. Tomáš Halama,
PhDr. Ludmila Ouradová, Ph.D., Zdeněk Troup,
PhDr. Pavel Hájek, Ing. Jan Žižka, Mgr. David Tuma, Ph.D., Jakub Drozda

Grafická úprava: Mgr. Tomáš Halama

Spolupráce: Mgr. Kateřina Cichrová, Ing. Pavel Hofman, Bc. Eva Neprašová,
Ing. Miroslav Pavlíček, PhDr. Stanislava Slavková, Hana Svobodová,
Lukáš Tomaško, Bc. Ivana Troupová, Mgr. Michaela Váchová

Výstava vznikla s podporou Ministerstva kultury
v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní kulturní identity (NAKI)
DF13PO10VV001 – Kulturní krajina jako prostor pro společenskou reprezentaci
a relaxaci vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století.

Za zapůjčení exponátů děkujeme: SZ Hluboká, SHZ Český Krumlov, SZ Třeboň.

Region Hlubocka a Třeboňska je možné vymezit rozsahem bývalých panství. Činnost jejich majitelů proměňovala podobu a výraz této jihočeské krajiny po celá staletí. Svěbytný výraz této krajiny byl od středověku zčásti formován aktivitami rodu pánů z Růže (Třeboň byla v jejich držení v letech 1250–1611) a posléze zejména Schwarzenbergů (Třeboňsko od roku 1660, Hlubocko od roku 1661).

Vedle rozsáhlých úprav noblesních schwarzenberských sídel – zámku Třeboň, krajinně dominantní Hluboké či nově vystavěného loveckého zámku Ohrada – vznikala v průběhu tří staletí řada kostelů, kaplí, panských dvorů, pivovarů, mysliven, hájoven, božích muk či památníků. Stavby ve „schwarzenberském slohu“, často s červenými cihlovými či kamennými fasádami v „anglickém stylu“ se odrážejí v hladí parků, náhrybníků a vytvářejí neopakovatelnou atmosféru, genia loci, díky kterému přijíždí na Třeboňsko a Hlubocko stále více návštěvníků.

Krajinu můžeme chápat jako jakési historické jeviště, na němž se odehrávají pestré životní děje, slouží nejrozličnějším dějinným „představením“, je prostorem k reprezentaci i odpočinku. Účelem této výstavy je připomenout proměny této krajiny v průběhu tří století, iniciované aktivitou panujícího rodu formou nejrozličnějších staveb, ale i zábav a festivit, jako byly hony a lovy, vyjížděky na koních, procházky, sportovní aktivity i účast na církevních slavnostech.

Panoramatický pohled na zámek Hluboká s městečkem od Židovského rybníka, okolo roku 1900, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Turistická krajina

V souvislosti s romantickým objevem krás přírody, zrušením poddanství, ale i s rozvojem železnice začaly v 19. století stále větší počty lidí spojovat výlety do přírody s návštěvami zřícenin a hradů, později i muzeí a ojediněle i pro širší veřejnost zpřístupněných uměleckých sbírek, rodových kuriozit a dobových dokumentů v romanticky laděných interiérech hradů a zámků. Jedním z prvních obývaných sídel šlechty, která se otevřela veřejnosti, byl hrad Frýdlant v Čechách (část již roku 1801). Schwarzenberské zámky Hluboká, Ohrada, Český Krumlov a Třeboň byly ve druhé polovině 19. století otvírány nepravidelně v době nepřítomnosti panstva.

V roce 1924 byly v souvislosti se společenskými změnami po první světové válce a změnou majetkových poměrů Schwarzenbergů Schwarzenberské zámky Hluboká, Ohrada, Český Krumlov a Třeboň již zpřístupňovány pravidelně (vyjma dnů, kdy byl obýván majitelem či jeho rodinou). Kníže Jan Nepomuk schválil řád pro návštěvníky, který definoval povolení přístupu návštěvníků „za účelem vzdělávacím ... do význačnějších místností zámku knížete Schwarzenberga a prohlídku jejich sbírek v Českém Krumlově, na Hluboké, v lovíčím zámku Ohradském a v Třeboni“. Prohlídky hradů a zámků se staly hned po zpřístupnění přirozenou součástí školních výletů. Návštěvníci přicházející do zámku často z jiných sociálních vrstev, očekávali nejen estetický zážitek, získání historických poznatků, ale i prožitek luxusu a jistého typu sentimentálního obdivu. Silným magnetem počínajícího turistického ruchu se stal běloskvoucí neogotický zámek Hluboká s krásným upraveným parkem.

Poté, co v roce 1883 místní učitel Václav Hucek založil tzv. Bertiny lázně, přijížděli návštěvníci do Třeboně i za léčením poruch pohybového aparátu a revmatických chorob. Pobyt v Třeboni, procházky po hrázích rybníků přispívali k rekondici jejich těla i mysli. Po první pozemkové reformě začal být pronajímán k letním pobytům třeboňský a protivínský zámek. Reklamy uveřejněné nejen v Časopisu svazu českých úředníků a zřizenců knížete ze Schwarzenberku v Českých Budějovicích nazvaném Tradice, nabízely v těchto zámcích „zdravý a pohodlný pobyt“. Hojně je využívali nejen návštěvníci z Prahy.

Od roku 1886, kdy rakouská c. k. poštovní správa povolila tisk korespondenčních lístků s vyobrazením, se staly zámky Hluboká, Třeboň a Ohrada, zachycené zblízka i zdaleka, oblíbenou formou rychlých pozdravů a stručných sdělení zážitků z cest. Pohlednice zachytily dnes již zmizelou nebo alespoň velmi pozměněnou podobu krajiny Hlubocka i Třeboňska od osmdesátých let 19. století, a to s přesností, které dokázaly dosáhnout jen málokteré starší veduty.

Zámek Hluboká v pohledu od Hosína, 1930, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Pohlednice se zámek Hluboká, 1900, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Letecký snímek zámku Hluboká s parkem, 1928, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Pohlednice zámku Třeboň, pohled z parku, 1904, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Nábřeží nezregulované Vltavy pod zámek Hluboká, část Podskalí, 1930, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Zámek Hluboká nad nezregulovanou Vltavou, 1903, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Hradby města Třeboň a pozemky na jižní straně pro pěstování zeleniny, kanál zavlažující panskou zahradu, 1908, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Na hrázi rybníka Svět, 1916, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Na hrázi rybníka u Sv. Víta, 1911, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Nedělní výlet na hrázi Opatovického rybníka, kolem 1920, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Krajina Hlubocka a Třeboňska v historické ikonografii

Maxmilián Stránský,
mapa schwarzenberských panství
v jižních Čechách, detail, 1711,
SZ Třeboň

Formou reprezentace aristokracie, její moci i prosperity, se od 16. století stávalo i výtvarné zobrazení jejích panství a sídel. Vedle malovaných map, plánů či vedut vedených snahou o topografickou přesnost, se v romantismu objevují umělecky zabarvené pohledy na krajinu. Obrazy sídel a okolní krajiny se dostávají i na nábytek, porcelán či do reliéfů. Na přelomu 19. a 20. století převzaly funkci vedut fotografie.

Ve schwarzenberském prostředí vznikly dvě rozměrné obrazové mapy. Na nejstarší zachytil malíř Šalamoun Gottfried Job třeboňské panství v roce 1684, zřejmě v souvislosti s převzetím majetku Ferdinandem Vilémem Eusebiem ze Schwarzenbergu. Velkoplošná olejomalba dokumentovala nejen třeboňskou rybníční soustavu, ale i sídelní síť s městy, městečky, vesnicemi a kostely. V horní části obrazové mapy jsou k vidění veduty města Třeboň od západu a od východu.

Maxmilián Stránský, malíř pracující ve službách Schwarzenbergů, zpracoval v roce 1699 kolorovaný perspektivní plán Třeboně se zámkem i bezprostředním okolím města. Stejný malíř namaloval v roce 1711 mapu schwarzenberské domény v jižních Čechách. Zachytil ideální podobu panství Protivín, Třeboň a Hluboká, s městy a městečky, vesnicemi i sítí cest, řek a rybníků. Sídla jsou však na něm zachycena poněkud schematičtěji než na mapě z roku 1684.

Dne 22. ledna 1800 bylo malíři Lorenzu Adolfo Schönbergerovi (1769–1833), žáku vídeňské akademie, který je v účtech označován jako Gastmahler, vyplaceno 1 800 zlatých za zhotovení Aussichten der Herrschaft Frauenberg. Přestože jde stále o zob-

razení téhož zámku, každý obraz jej zachycuje zcela jiným způsobem, za jiného světla, z jiné strany a s jinou atmosférou. Obrazy nejsou prostou dokumentací viděného, ale malířovou snahou o zachycení romantické krásy a atmosféry místa.

Vedle Ferdinanda Runka se panoramatickým výhledům do krajiny na počátku 19. století věnovala i jeho žačka, kněžna Paulina ze Schwarzenbergu. Soubor jejích kreseb schwarzenberských sídel usazených v krajině, zajímavých památníků i přírodních krás byl nejen převeden do leptů a grafických listů, ale i byl přetištěn na porcelánové talíře, které zdobí interiéry třeboňského a hlubockého zámku dodnes. Pohledy do parku, nádvoří a zastrčených zákoutí hlubockého zámku zachytily též kresby Bedřicha ze Schwarzenbergu, pozdějšího pražského kardinála, a jeho bratra Felixe, později rakouského ministerského předsedy.

Pohledy na zámek Hluboká, Ohrada i Třeboň se od průběhu 19. století stávaly námětem celé řady grafických listů, např. Karla Postla (1769–1818) a Lorenze Janschy (1749–1812). Unikátní jsou malované veduty Hluboké a města Třeboně na střeleckých terčích. Zámek Hluboká před přestavbou zachytili i Charles Louis Philippot (1801–1859) a Carl Goebel (1824–1899).

Litografie zámku Hluboká s medailony pohledů do interiéru a na blízké schwarzenberské stavby, zhotovená podle malířské předlohy od Carla Zenkera kolem roku 1854 u Johanna Höfelicha ve Vídni, přinášela do mnoha aristokratických rodin v Čechách i na Moravě zprávu o nově přestavěném sídle.

Šalamoun Gottfried Job, mapa třeboňského panství, 1684, olejomalba na plátně, SZ Třeboň

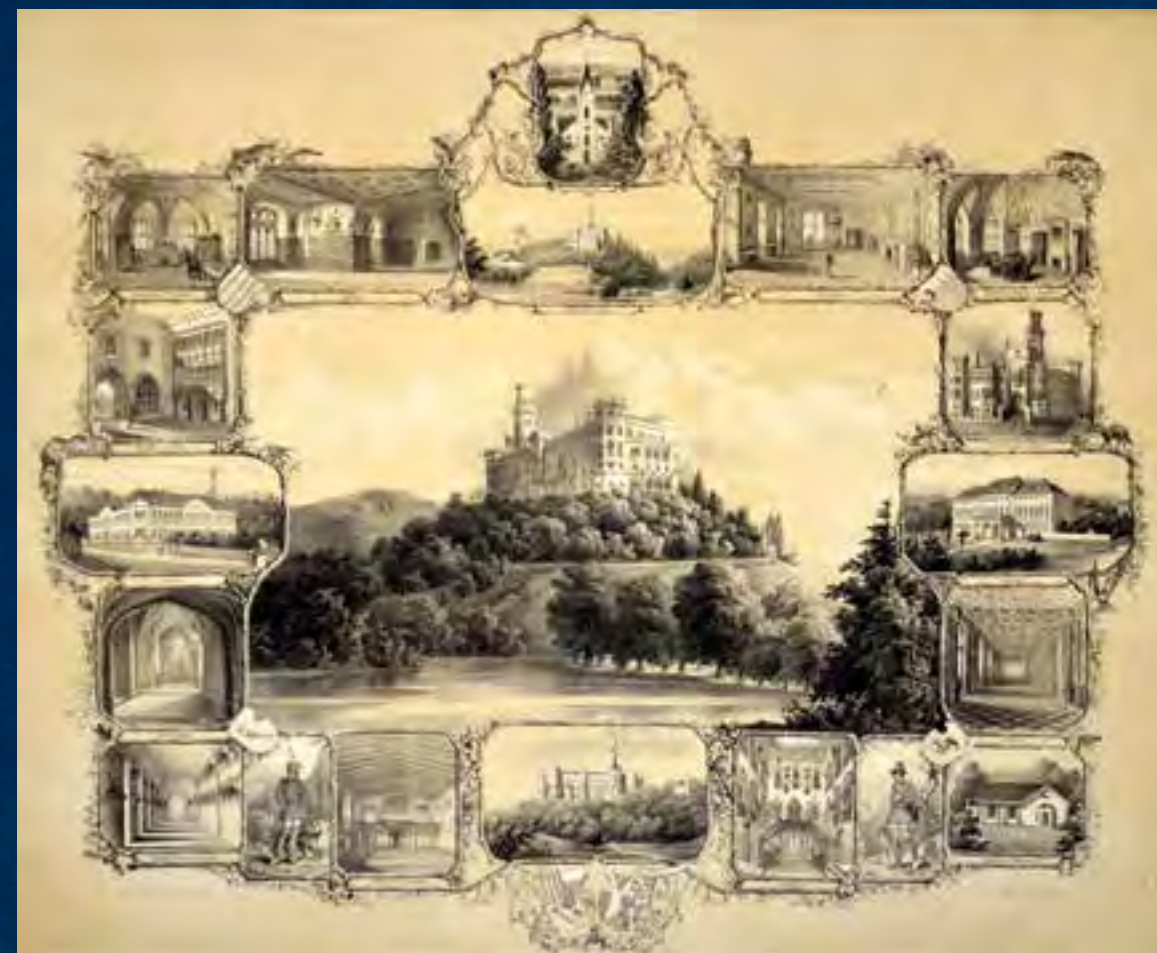
Situační pohled na zámek Hluboká a jeho okolí, 1663, SOA Třeboň

Lorenz Adolf Schönberger, Zámek Hluboká od severozápadu, 1800, olejomalba na plátně, SHZ Český Krumlov

Charles Louis Philippot, Zámek Hluboká, 1848, SZ Hluboká

Carl Zenker, Zámek Hluboká, 1854, SHZ Jindřichův Hradec

Johann Georg de Hamilton, Začátek parforsního honu na zajíce, 1707, olejomalba na plátně, SZ Hluboká

Hony a lovy na jihočeských sídlech Schwarzenbergů v 18. století

Lovecké kratochvíle patřily k osobním zálibám Adama Františka ze Schwarzenbergu i jeho choti Eleonory Amálie. Jako jistou protiváhu k výše situovanému zámku Hluboká proto kníže nechal mezi lety 1708–1722 postavit lovecký zámek Ohrada. Pro jeho stavbu – podle návrhu Pavla Ignáce Bayera – bylo zvoleno místo v krajině mezi Hlubokou, Vondrovem, Munickým rybníkem a Zvolenovem. Na sypané hrázi byla vysazena alej. Hlavní úlohou reprezentativní budovy bylo poskytnout zázemí panským lovům, byla však i důležitým prvkem vrchnostenské reprezentace. Doplnila tak schwarzenberskou rezidenční síť. Součástí zámku byla kaple zasvěcená patronu myslivosti sv. Eustachovi. V době, kdy bylo na zámku přítomné panstvo, se zde konaly bohoslužby.

Již od roku 1709 bylo na Ohradě využíváno křídlo s kotci pro psy a s bytem správce psí smečky Labranche. Zámek se poté stal dočasným sídlem kněžny Eleonory Amálie i místem občasných pobytů knížete. Přestože se hlubocké i sousední protivínské a třeboňské panství staly během 18. století dějištěm mnoha loveckých zábav, na samotném zámku Ohrada se jich tolik neuskutečnilo. Knížecí pár se na konci dvacátých let

rád účastnil hrazených lovů na jeleny i prasata ve Staré Oboře, štvanic se psem i lovu prasat a tetřevů na Třeboňsku. Po tragické smrti kněžna na lovy nezaněvřela, účastnila se jich během celé honební sezóny, a to buď sama, anebo i se synem Josefem Adamem. Přespávalo se na zámku Hluboká, v Třeboni nebo na Kratochvíli. Naposled se Eleonora Amálie honu zúčastnila nedlouho před svou smrtí.

Po roce 1740 hony pravidelně pořádal kníže Josef Adam ze Schwarzenbergu, příležitostně i s manželkou Marií Terezií. Ti však dávali přednost pobytu v Krumlově či na Červeném Dvoře. Hrazené hony na prasata a na jeleny, častěji i lovy bažantů v bažantnicích, lovy skřivanů, hus, tetřevů a vodních ptáků se nadále konaly v hlubocké Staré Oboře.

Začátkem osmdesátých let 18. století se honů, včetně lovů sluk, účastní Jan Nepomuk ze Schwarzenbergu. Přestože se v knížecím rodu pořádaly hony a lovy na rozličnou zvěř po celé 18. století, loveckou vášeň Adama Františka a jeho ženy Eleonory Amálie už nikdo nepřekonal.

Max Hannel, Eleonora Amálie, kněžna ze Schwarzenbergu, se synem Josefem Adamem v loveckém oděvu, 1731(?), olejomalba na plátně, SHZ Český Krumlov

Maxmilián Stránský, mapa schwarzenberských panství v jižních Čechách, 1711, detail okolí zámku Hluboká, SZ Třeboň

Lovecký zámek Ohrada, po 1920, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolících

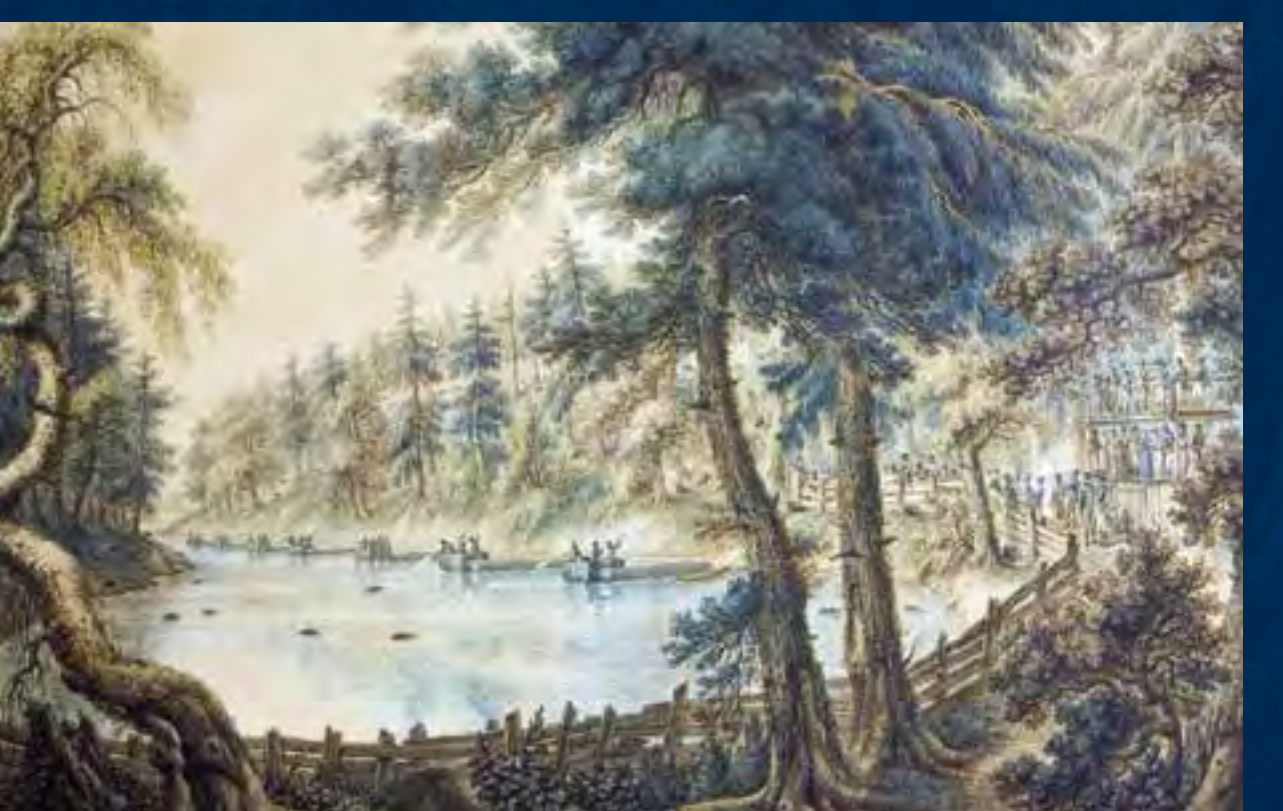
Johann Georg de Hamilton, Lov vodních ptáků, 1709, olejomalba na mědi, SZ Hluboká

Johann Georg de Hamilton, Lov na jelena, obraz pro lovecký sál zámku Ohrada, 1717-1718, olejomalba na plátně, detail, Štýrské lovecké muzeum, Stainz

Lovecký sál na zámku Ohrada s obrazy štvanic od J. G. de Hamiltona, třicátá léta 20. století, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolících

Ferdinand Runk, Lov na divočáky ve Staré oboře u Hluboké, 1810, kvaš, SHZ Český Krumlov

Zámková deska brokovnice s rytinou vodního lovu na jeleny, Johann Schiffer, první třetina 18. století, SZ Hluboká

Lovectví

Lovectví patřilo od dávných dob k nejoblíbenějším panovnickým a aristokratickým zábavám. Nejstarší formou lovu byly štvance, při kterých se používaly především chladné zbraně s „tichým chodem“ (luk, oštěp, kopí, kuše, lovecký meč či tesák). Úspěšnost lovce byla dána jeho obratností v jízdě na koni, zacházení se zbraní, schopností přiblížit se k lovené zvěři a zasáhnout cíl. Změnu ve způsobu lovu přinesl vývoj palných zbraní na počátku novověku.

V období renesance a baroka se lovecké zábavy organizovaly jako velkolepé slavnosti s ceremoniálními obřady. V druhé polovině 17. století k nám z prostředí francouzského dvora Ludvíka XIV. pronikly ohlasy nového způsobu lovu zvaného parfors. Parforsní hon byl přesnými pravidly svázaný způsob štvance, při níž lovci na koních pronásledovali jediný kus zvěře. Tento složitý způsob lovu vyžadoval nákladné úpravy terénu, skvěle vycvičené koně a lovecké psy. Lovecká společnost byla oděná do okázalých oděvů v červené barvě a celý průběh honu se podobal velkolepému divadelnímu představení.

Na rozdíl od evropského Západu, střední Evropa oplývala lesnatými kraji a množstvím zvěře. Tyto podmínky umožnily rozvoj nových forem organizovaného lovu, zvaného hrazení. Oblíbili si jej vládnoucí Habsburkové a preferován byl i na schwarzenberských panstvích. Na jeho přípravě se podílelo až několik set poddaných, kteří do prostoru uzavřeného plachtami a sítěmi nahnali lovnou zvěř. Tu pak postupně

vypouštěli před pavilon, z jehož bezpečných ochozů urozená společnost zvěř odstřelovala těžkými kulovnicemi s kolečkovými, později křesadlovými zámkem.

Koncem 18. století barokní typy lovů postupně zanikaly, rozšířil se lov ptactva a drobné zvěře. Křesadlové zámkem se používaly u brokovnic i kulovnic, od dvacátých let 19. století se na krátký čas ujaly zbraně s perkusním zámkem. Ve druhé polovině 19. století se postupně vyřazovaly předovky nabíjené ústím hlavně a byly nahrazovány zadovkami na jednotný náboj.

Lovecké chladné i palné zbraně a jejich příslušenství byly vždy symbolem společenského postavení jejího majitele a součástí jeho reprezentace. Jejich výroba byla nákladná nejen technologicky, ale i uměleckořemeslnou úrovní výzdoby. V renesanci a raném baroku převládalo zdobení pařeb řezbou a intarzií vzácnými dřevy či vykládáním přírodní i barvenou kostí doplňovanou rytím a mosaznými drátky. Na začátku 18. století se výzdoba pod vlivem francouzských vzorů přesunula na kovové prvky garnitury (tausie, lept, plošná a reliéfní rytina a vykládání drahým kovem). Mezi nejvýznamnější schwarzenberské dodavatele v baroku patřili Lorenz Neireiter, Pavel Ignác Poser, Joseph Hamerl, Georg Keiser či Felix Meier. Na konci 18. a v 19. století se mezi schwarzenberskými dvorními puškaři objevují Ferdinand Morávek, František Ludykar, Jan a Karel Haberda i světově uznávaný Antonín Lebeda.

Kulovnice s vnitřním kolečkovým zámkem, Lorenz Neireiter, 1727, SZ Hluboká a prachovnice s reliéfní řezbou bojujících zvířat, násypka inspirovaná schwarzenberským erbovním symbolem, druhá polovina 17. století, SZ Hluboká

Kuše obložená rytou kostí s textilními doplňky, počátek 17. století, SZ Hluboká

Detail zámkové desky kulovnice s plastickou rytinou hrazeného honu na kance, Pavel Ignác Poser, před rokem 1730, SZ Hluboká

Lovecká předovka, víčko penálku obložené kostí s rytinou lovce, první třetina 17. století, SZ Hluboká

Kulovnička kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu, víčko penálku obložené zlacenou mosazí s rytinou hrazeného lovu na jeleny, počátek 18. století, SZ Hluboká

Plasticky tvarovaný jilec loveckého tesáku s loveckou scénou, 1838–1840, SZ Hluboká

Lovecká sezona na Hluboké v roce 1865

V polovině 19. století Schwarzenbergům začínala jihočeská lovecká sezóna již před polovinou září. Roku 1865 přijela knížecí rodina do Třeboně 13. září, zdržela se zde necelý měsíc a 11. října se přesunula dál na Hlubokou. Zde se společnost zdržela až do Vánoc. Po nich (zpravidla již 27. prosince) se vracela zpět do Třeboně, kde setrvala do konce ledna nebo počátku února. Po krátké přestávce se Schwarzenbergové do Třeboně znovu vraceli na Velikonoce a lovy tetřevů zde strávila zpravidla celý duben.

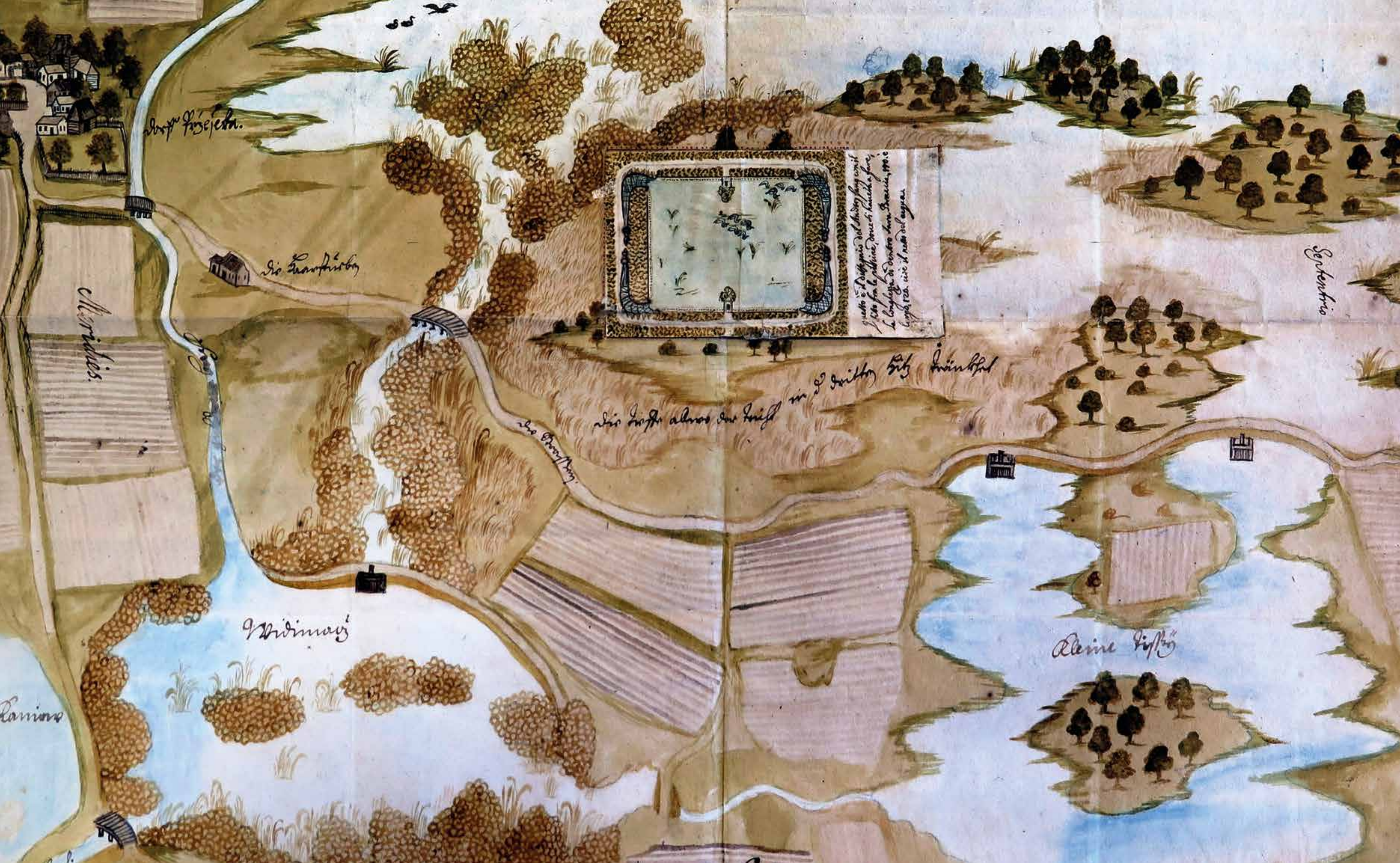
Na Hluboké se lovy na vysokou zvěř příliš často nekonaly. Důvodem byl zřejmě členitější terén zdejších revírů. Dne 19. října 1865 se konal lov na kurovité ptáky v revíru Libnič. O týden později, 27. října, se v Češňovické honitbě uskutečnil lov zajíců. Zástřelné listy jen z období od 19. října do 7. listopadu evidují 9 678 kusů ulovené zvěře. Počty zastřelené zvěře za celou podzimní lovnou sezonu (tj. od poloviny října do Vánoc), musely být ale několikanásobně vyšší.

Dva akvarely od významného vídeňského malíře Carla Goebela (1824–1899) přibližují hlubockou loveckou sezónu roku 1865. První z nich zobrazuje loveckou společnost v parku před průčelím zámku Hluboká před začátkem honu (zde nahoře), druhý loveckou společnost po ukončení honu na zámeckém nádvoří (zde dole). Obrazy pravděpodobně nedokumentují jediný konkrétní hon, nýbrž nejvýznamnější účastníky lovecké sezóny. Všechny osoby na těchto obrazech zatím nebyly identifikovány (lovů se účastnil i kníže Alfred Windischgrätz, hrabě Alfred Harrach, anglický diplomat Alfred Guthrie Graham Bonar, c. k. rytmistr Felix Rosenauer či syn zakladatele a spolumajitel česko-budějovické továrny Koh-i-noor Franz Hardtmuth).

Víme, že na prvním obraze byl zachycen princ Adolf Josef (1832–1914) s manželkou Idou, rozenou princeznou z Liechtensteinu (1839–1921). Princezna v tmavých šatech s kloboučkem a dlouhým pérem na hlavě se chystá vyhoupnout na koně, její choť, sedící na osedlaném hnědákovi, ji přidržuje otěže. Vpravo sedí na vraníkovi se sedlem zdobeným schwarzenberským znakem kněžna Eleonora ze Schwarzenbergu (1812–1873). Do jejích očí skrytých za závojem se upřeně dívá její zeť Arnošt, hrabě z Waldsteina (1821–1904), sedící na bělouši. Celou skupinu zleva z koně pozoruje v bílé haleně oblečená mladá žena, snad Arnoštova choť Marie Leopoldina. Smečka psů s psovody je připravena vyrazit na hon. V pozadí se vyjímá sotva dokončený neogotický zámek ve své bělostné kráse. Na věži vlaje schwarzenberský prapor.

Druhý obraz představuje scénu na nádvoří hlubockého zámku, zdobeném loveckými trofejemi a popínavými rostlinami. Zobrazuje imaginární setkání zástupců rodin hlubocké primogenitury a orlické sekundogenitury. Stěžejními postavami obrazu jsou kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu (1799–1888), který jako hostitel vítá bratrance z druhého kolena Karla III. (1824–1904), knížete z orlické větve. Zprava přichází princ Edmund ze Schwarzenbergu (1803–1873), bratranec z orlické větve, který se vši dvorností přivádí Wilhelminu, rozenou princeznu Oettingen-Wallerstein, manželku svého synovce Karla III. Adolfův přímý bratranec Karel II. ze Schwarzenbergu (1802–1858) byl v té době již sedm let mrtvý. Celé skupině vévodí dáma ve fialových šatech, která se pronikavě dívá „ven z obrazu“ na diváka. Je to pravděpodobně Marie Leopoldina (1833–1909), dcera Jana Adolfa II. a kněžny Eleonory. Po levé straně obrazu v bryčce přijíždí mladý pár. Jedná se pravděpodobně o Adolfa Josefa s manželkou Idou. Zleva přichází k centrální skupince muž s plnovousem doprovázený manželkou. Mohlo by se jednat o Jana Nepomuka Harracha (1828–1909) a Marii Markétu, kněžnu z Lobkowicz (1837–1870). Na zemi se ke skolenému jelenu, srnci a divočáku sklání myslivec. Hovoří s dětmi, snad Eleonorou (1858–1838), Janem Nepomukem (1860–1938) a Aloisem (1863–1937), dětmi budoucího knížete Adolfa Josefa.

Schwarzenberská lovecká zařízení

Schwarzenbergové od 17. století realizovali na svých panstvích krajinářské úpravy související se systematickými plány týkajícími se chovu zvěře, rozvoje myslivosti a lovectví. Pořádali velkolepé honitby zakončené tisíčovými úlovky. S tím souvisel i chov zvěře soustřed'ující se do různých typů loveckých zařízení a vytvářející systém specializovaných staveb spravovaných kvalifikovaným lesním a mysliveckým personálem. Myslivost na jednotlivých panstvích spočívala především v udržení volných honiteb, ale také v obnově starších loveckých zařízení.

Na hlubockém panství můžeme považovat za nejvýznamnější počín tohoto typu založení Staré obory u Hluboké nad Vltavou (1771, rozloha 1557 ha na vltavském levobřeží). V 19. století pak byla na vltavském pravobřeží založena Poněšická obora. Třeboňskému panství vévodila od roku 1771 Kolenecká obora. Mezi další lovecká

zařízení se řadily početné bažantnice. Na hlubockém panství zejména bažantnice u Záblatského rybníka (později nahrazená chovy v borecké či hlubocké bažantnici) a picinská bažantnice (1818). Menší remízové bažantnice vznikaly a zanikaly také na třeboňském panství. Charakter jihočeské krajiny dovolil zbudovat také speciální zařízení k lovu divokých kachen, tzv. kačeník (též kačenárna, kachní kóje), který byl založen v roce 1699 mezi Malým a Velkým Tisím rybníkem. Myslivost na schwarzenberských panstvích se rovněž potýkala se škodnou zvěří, mezi níž patřili vlci, jezevci, lišky, kuny, lasice, tchoři, medvědi, vydry aj. V jižních Čechách nacházíme stopy po nejstarším způsobu lovu vlků v podobě vlčích jam.

Velké množství zachovalých loveckých zařízení se stalo trvalou součástí kulturní krajiny jižních Čech a významně ovlivnilo její podobu.

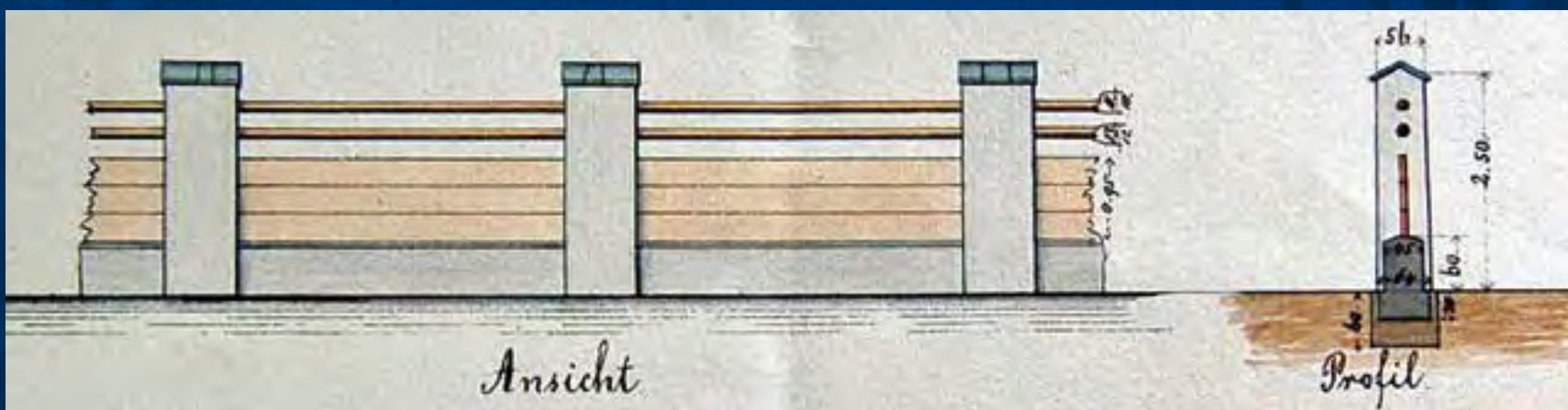
Plán území mezi Malým a Velkým Tisým rybníkem na konci 17. století, na samostatném kousku papíru vlepen návrh kačeníku s čtyřmi odchytovými rameny, SOA Třeboň, Vs Třeboň

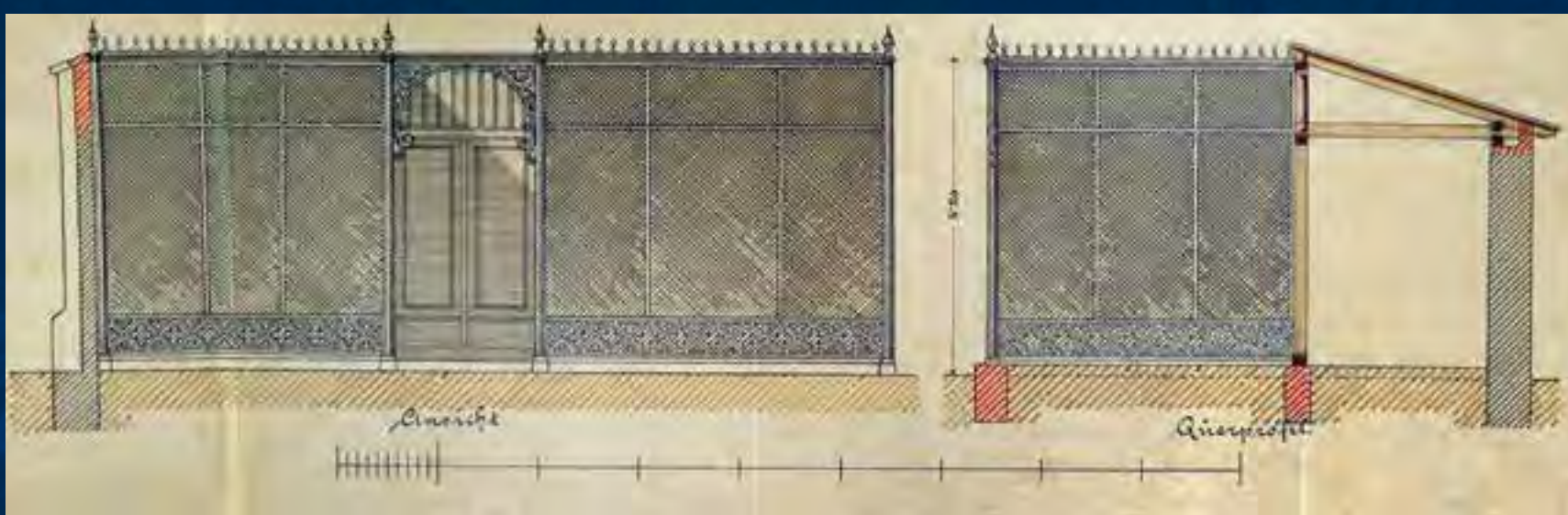
Stará obora u Hluboké, štanvice na černou zvěř, obraz od neznámého autora, NZM Praha, zámek Ohrada

Geometrický plán návrhu na zřízení hlubocké bažantnice, J. K., 1771, SOA Třeboň, Vs Hluboká

Stará obora u Hluboké, čelní pohled a boční profil plotu okolo revíru, Oswald, 1878, SOA Třeboň, Vs Hluboká

Lovecký zámek Ohrada, náčrt voliery, J. Sedláček, 1892, SOA Třeboň, Vs Hluboká

Stará obora u Hluboké, pozůstatek oplocení na severním výběžku vrchu Baba

Půdorysný plán hájovny u Kolenecké obory, F. Flath, 1816, SOA Třeboň, Vs Třeboň

Památníky

Vedle kaplí a božích muk zdobí krajinu Hlubocka a Třeboňska i památníky připomínající osobnosti významného šlechtického rodu Schwarzenbergů.

Na Třeboňsku se poblíž křížení lesních cest zvaných Třetí alej a Knížete Jana nachází socha sv. Adolfa. V podživotní velikosti zobrazuje světce, který se ve 13. století proslavil se jako církevní reformátor a zájmem o chudé a nemocné a uctíván byl zejména v německy mluvících zemích. Jméno Adolf bylo oblíbené i v rodině Schwarzenbergů a v době vzniku sochy jej nesl i kníže Adolf Josef (1832–1914), který ve šlépějích svého otce významným způsobem ovlivnil vzhled i prosperitu Hlubocka a Třeboňska. Památník připomínající jeho osmdesáté narozeniny věnovaly patrně zaměstnanci schwarzenberské lesní správy. Na spodní desce sochy se dochovala vytesaná signace a datace: „TH. M. KHUEN. 1913“. Na čelní ploše mezi pilastry je vytesán nápis: „TATO SOCHA / SVATÉHO ADOLFA / BYLA POSTAVENA Z / VDĚČNOSTI NA / PAMÁTKU SLAVNOSTI / OSMDESÁTÝCH NAROZENIN / KNÍŽETE / ADOLFA JOSEFA / ZE / SCHWARZENBERGA“. Jedná se tedy o dílo vídeňského sochaře Theodora Franze Maria Khuena (1860–1922), které bylo vyzdvíženo rok po osmdesátých narozeninách knížete.

U lesní cesty nazvané Hubertova, nedaleko od Majdaleny stojí výklenková kaple se sousoším sv. Huberta s jelenem. Kaple stojí na vysokém dvoustupňovém hranolovém základu. Na přední straně postamentu se nachází nápisová deska s textem: „Všemohoucí předobrotivý Bože, jenž tak milostivě chtěl Jsi na / lovu svatého Huberta obrátiti a z pohanství přivésti na pravou / víru. Jako všichni ctitelé sluhy

Tvého, svatého Huberta i já pro- / sím Tebe, abys pro jeho zásluhy a na jeho svatou přímluvu / milostivě neodpíral nám Svě božské pomoci a udělil nám / potřebného štěstí na lovu při prudké jízdě koňmo i na voze / i ráčil nás ostříhati od všeliké nehody, abychom Ti zde na zemi / vzdávali časný, nezměrný dík a onde Tebe se svatým Hubertem / věčně chválili, ctili a velebili. Skrze Ježíše Krista, pána našeho / jenž s Tebou a Duchem svatým žije a panuje na věky věkův. Amen. / 19 29/VIII 19“. Sousoší je zmenšenou replikou díla Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa z roku 1726, dochovaného na fasádě domu U Zlatého jelena v Tomášské ulici na pražské Malé Straně. Kaple byla postavena v Zámeckém revíru na památku nešťastné příhody při lovu na vysokou zvěř. Mezi účastníky byl hrabě Nostic a jeden z jeho výstřelů těžce zranil hraběte Reverteru. Urychlený převoz do Prahy a náročná chirurgická operace mu však zachránila život. Pořadatel lovu, Jan Nepomuk II., kníže ze Schwarzenbergu, mu jako odškodné věnoval odstřel jelena na Šalmanovicku.

Na pravém břehu Vltavy pod zámek Hluboká na tzv. Pokutní louce stojí památník Závíše z Falkenštejna, kterého zde v roce 1290 nechal popravit opavský vévoda Mikuláš. Památník vznikl navršením mohutných kamenů do jakési pyramidy dosahující výšky téměř čtyř metrů a byl odhalen v roce 1895. Postavení pomníku finančně podpořil milovník historie Adolf Josef, kníže ze Schwarzenbergu. V horní části je zobrazen Závíšův erb s pětistlou růží a pod ní jednoduchý nápis: „Závíš z Falkenštejna † XXIV srpna MCCXC.“ Ve třicátých letech 20. století, kdy se prováděla úprava vltavského toku, byl pomník přesunut o několik metrů na místo, kde stojí dodnes.

Cep, alej knížete Jana, socha sv. Adolfa

Majdalena, výklenková kaple se sousoším sv. Huberta, současný stav (vlevo), historická fotografie před rokem 1940, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolících (vpravo)

Hluboká nad Vltavou, památník Závíše z Falkenštejna na Pokutní louce, 1925, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolících

Zahradní a krajinářská tvorba na panstvích Hluboká a Třeboň

Spolu s tím, jak se během času měnila podoba a vybavení panských sídel, měnilo se i uspořádání zahrad a krajinářských úprav v jejich blízkosti. Zámek Hluboká, opevněný na skalním ostrohu, dlouho nedovoloval založení zahrady. Okrasná panská zahrada zde vznikla až dlouho po barokní přestavbě zámku, v sedmdesátých letech 18. století za knížete Josefa Adama ze Schwarzenbergu (1722–1782). Stísněný prostor kolem zámku obklopila loubí, doplněná na jižní straně patrovým pavilonem s výhledem do údolí Vltavy.

Jan Nepomuk ze Schwarzenbergu (1742–1789), syn zakladatele hlubocké zahrady, za svého krátkého panování výrazně změnil podobu zámeckého okolí. V roce 1786 Josef Rosenauer odvodnil Podskalskou louku pod zámkem a následně zde vznikla monumentální krajinářská úprava, jejíž osu tvořil přímý vodní kanál lemovaný alejí topolů, s ostrovem uprostřed louky. Soustavy přímých alejí rozčlenily i další plochy v okolí zámku, zejména v prostoru dnešního zámeckého parku a v předpolí hospodářského dvora Křesín na druhém břehu Vltavy. Kníže Jan Nepomuk u Hluboké založil krajinářskou zahradu na Holém vrchu. Přístup od zámku vedl alejí a po obloukovém mostě přes údolí s dominantou Čínského letohrádku. V zahradě se nacházela také grotta (umělá jeskyně).

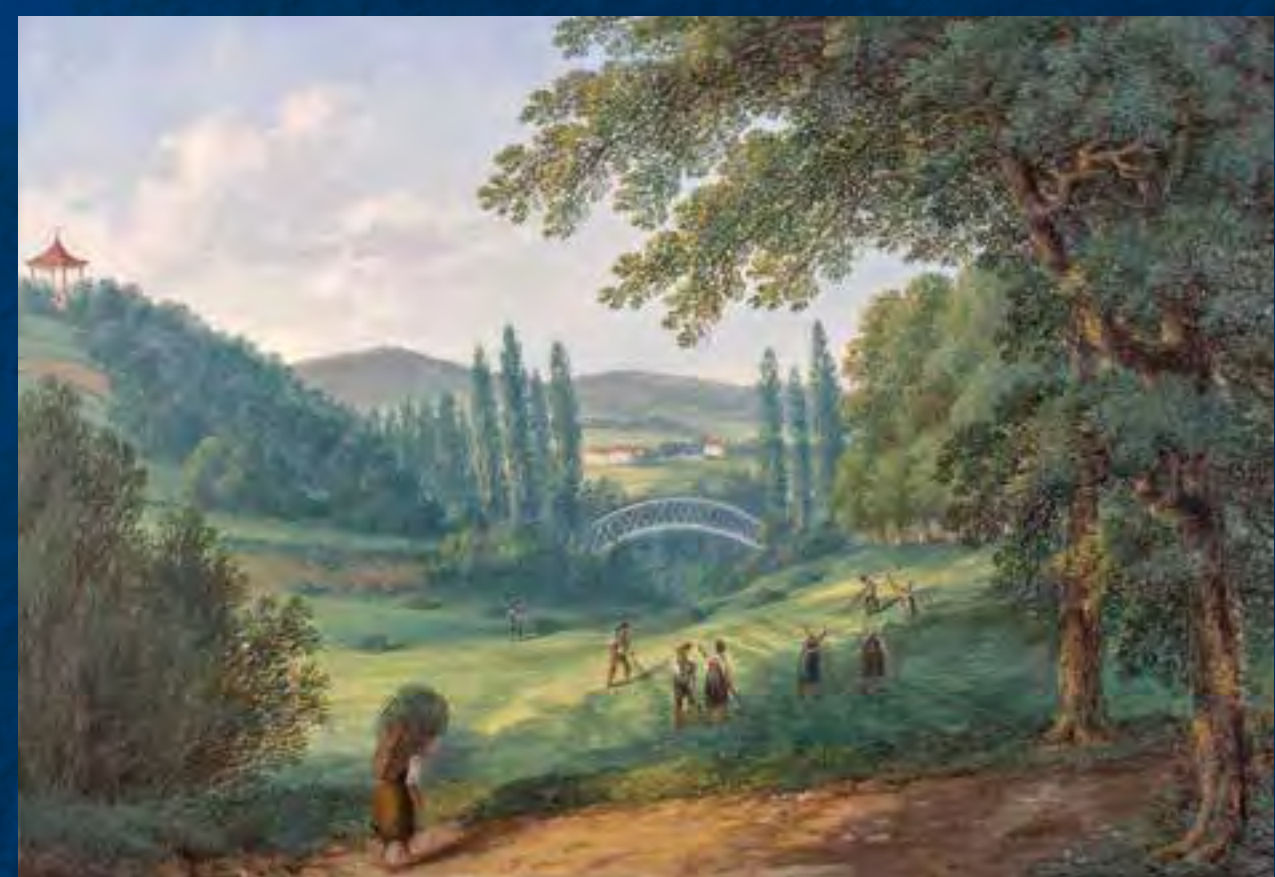
Kněžna Paulina (1774–1810), manželka Josefa Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu (1769–1833), se věnovala úpravám zámecké zahrady v Třeboni, kterou v roce 1804 navrátila panskému užívání. Zejména v severní části byly vysazovány dřeviny, které daly základ krajinářskému parku. Rozhodující impuls k rozšíření a úpravám třeboňského krajinářského parku dal kníže Jan Adolf II. (1799–1888) v roce 1836. Terénní úpravy, následné bohaté výsadby dřevin a květin za účasti jeho manželky kněžny Eleonory (1812–1873) daly vzniknout obdivovanému zahradnímu dílu. Také výstavbu schwarzenberské rodové hrobky (1874–1877) na břehu rybníka Svět u Třeboně doplnilo založení krajinářského parku, o něj se postaral knížecí zahradník Rudolf Wacha.

Novogotická přestavba zámku Hluboká (v letech 1840–1871) byla spojena se zcela novým uspořádáním zahradních a krajinářských úprav v širokém okolí sídla. Kníže Jan Adolf II. na cestách po Anglii a Skotsku načerpal bohatou inspiraci po stránce krajinářského slohu zahradní tvorby. Přestavbu zámku doprovázely velkorysé krajinářské úpravy, např. v okolí dvora Vondrov (1844) nebo při založení parku na Podskalské a Poříčské louce (1848). Krajinářský zámecký park zakládal nejprve zahradník Gervasius Immelin, od roku 1854 pak Rudolf Wacha. Kompozice parku dovedně využívá pozice na návrší s četnými výhledy do okolní krajiny – do záměrných krajinářských úprav ve stylu okrasného statku (ferme ornée) i do široké krajiny, lemované pohořími Šumavy a Blanského lesa.

První krajinářské úpravy na Hluboké využívající členění polí a luk systémem přímých alejí; nahoře dvůr Křesín, vpravo Podskalská louka, mezi nimi zámek a prostor budoucího krajinářského parku, F. Kraus, 1818, SOA Třeboň

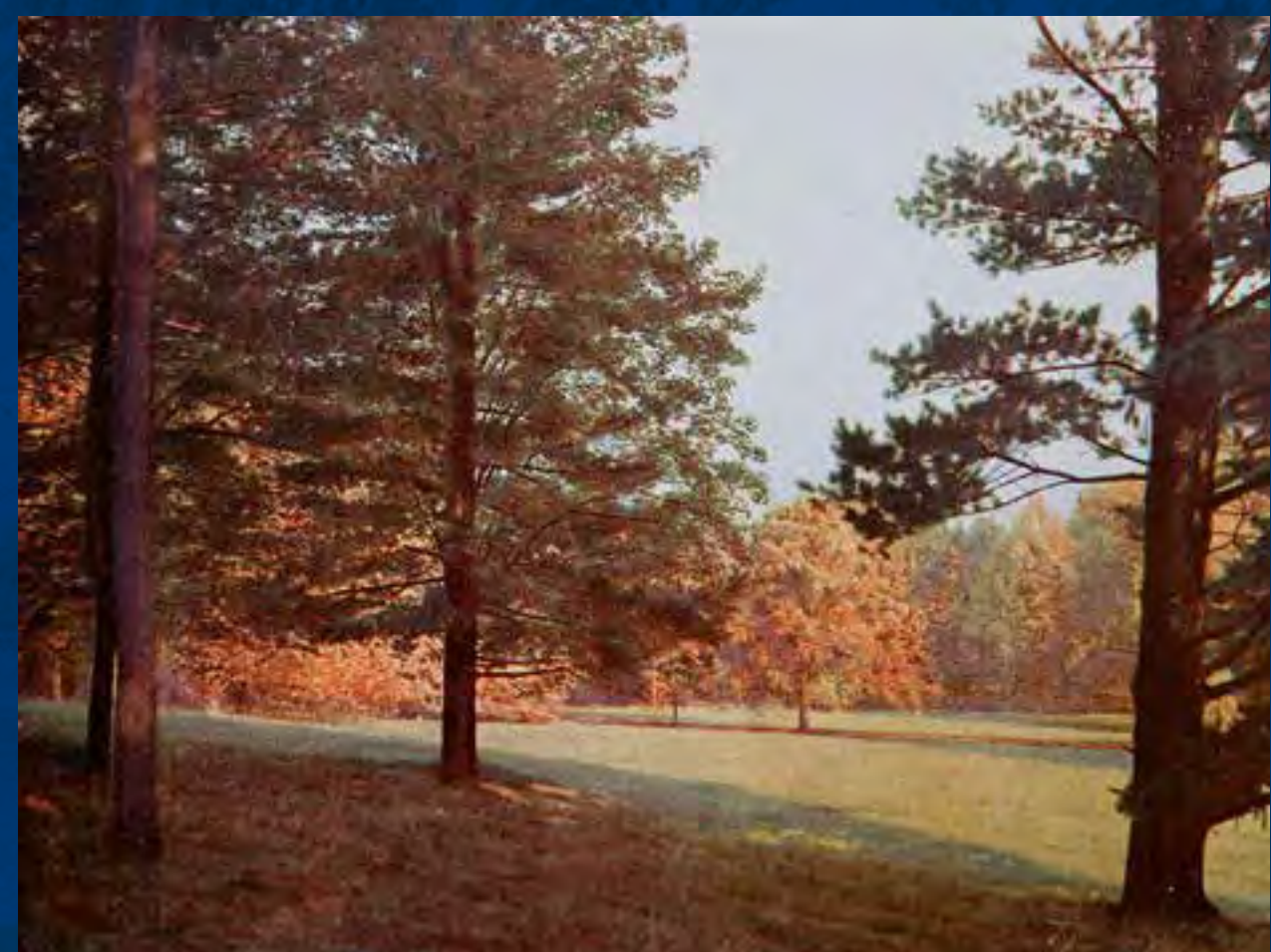
Zahrada vymezená loubím a zakončená vyhlídkovým pavilonem, detail plánu panské zahrady u barokního zámku Hluboká, SOA Třeboň

Krajinářské úpravy na Hluboké s mostem, čínským pavilonem a dvorem Křesínem v pozadí, Ferdinand Runk, 1804, SHZ Český Krumlov

Detail uspořádání parteru zámku Hluboká krátce po výsadbě, Karl Zenker, po polovině 19. století, SZ Hluboká

Scenérie zámeckého parku na Hluboké v knize dendrologa Camillo Schneidera z roku 1911, knihovna SZ Hluboká

Vrcholná podoba zámeckého parku v Třeboni s bohatým květinovým parterem, T. Wolf, 1876, SOA Třeboň

Zámecký park v Třeboni v blízkosti jižního křídla, tzv. Stöcklu, 1906, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netoliciích

Plán na obnovu zámeckého parku v Třeboni po katastrofální povodni, Rudolf Wacha, 1890, SOA Třeboň

Adolf Schwarzenberg při šermířském utkání s členem Šermířského odboru SK Hluboká před loveckou chatou ve Staré oboře nedaleko Hluboké nad Vltavou, třicátá léta 20. století, SOA Třeboň

Sportovní aktivity posledních Schwarzenbergů na Hlubocku

Zámek Hluboká, hlavní rezidence schwarzenberské primogenitury, za vlády posledních tří generací Schwarzenbergů pravidelně ožívala společenským ruchem na jaře, kdy vládnoucí kníže přijížděl na inspekční cesty jihočeských velkostatků spojené s březnovými lovy na tetřevy, v létě, kdy většina aristokracie trávila horké měsíce na svých rodových statcích, a na podzim, v době hlavní lovecké sezóny. Tyto pobyty poskytovaly kromě povinností spojených se správou rodového majetku také čas na pořádání oblíbených volnočasových aktivit, kterými byly šerm, tenis, jízda na koni či později projížd'ky automobilem.

K oblíbeným a tradičním formám zábavy patřila jízda na koni. Na ponících se učily jezdit schwarzenberské děti již od raného dětství a odpolední projížd'ky v zámeckém parku patřily při pobytech na Hluboké k denním rituálům. Rychlého cvalu si urození jezdci užívali na závodní dráze, která byla pro tyto účely zřízena na Podskalské louce. Starší členové rodiny dávali přednost projížd'kám v lehkých koleskách či bryčkách po hrázích hlubockých rybníků lemovaných dubovými alejemi. Koně a kočáry byly využívány také při přejezdech do jednotlivých revírů během podzimní lovecké sezóny.

Odezvou anglických vlivů bylo přijetí nového sportu – tenisu. První turnaj na území Čech se hrál v parku knížat Kinských v Chocni již v roce 1879. U Schwarzenbergů se tenisové rakety pravděpodobně jako první chopily děti Adolfa Josefa II. a Idy, rozené z Liechtensteinu, na počátku osmdesátých let 19. století. V hlubockém zámeckém parku je tenisový kurt poprvé zachycen na plánu zahrady z roku 1911, a to poblíž zámecké vodárny za budovou tzv. Šteklu. Za nepříznivého počasí se tenisové mače odehrávaly v kryté budově zámecké jízdárny, kterou od dvacátých let Schwarzenbergové pronajímali i Tenisovému klubu České Budějovice. Adolf Schwarzenberg (1890–1950) byl ve dvacátých letech 20. století aktivním členem Prvního českého lawn-tennis klubu, sídlícího na Štvanici v Praze.

V roce 1905 přibyl do schwarzenberské domácnosti první automobil značky De Dietrich o výkonu 40 HP. Zejména Adolf Schwarzenberg, který s přibývajícím věkem přibýval i na váze, dával přednost rychlým jízdám automobilem před koňským hřbetem. O jeho řidičském umění vypovídají časté nehody způsobené jízdou ve vysoké rychlosti, kterých se dopustil v okolí Hluboké – v Pištině a Zahájí. Za volant usedaly

pro zábavu i některé schwarzenberské princezny, například Adolfovy sestry Marie a Anna, které získaly řidičské oprávnění v roce 1924.

Schwarzenbergové, známí příkladnou péčí o své zaměstnance a bývalé poddané, podporovali sportovní aktivity také mezi obyvateli města Hluboká nad Vltavou. V roce 1934 pronajal Jan Nepomuk II. městu pozemky na levém břehu řeky Vltavy v blízkosti Podskalské louky, které vznikly zasypáním části toku při jeho regulaci a stavbě nového mostu. Na pozemcích bylo za značné finanční podpory knížecí rodiny vystavěno školní a dětské hřiště, fotbalové a házenkářské hřiště, která využívali členové Sportovního klubu Hluboká, a čtyři tenisové kurty. Svého cvičiště se dočkali také členové Československého Orla. Pro vodní sporty mělo sloužit koupaliště, které vzniklo na místě bývalé veřejné plovárny nad mlýnským náhonem v Podskalí, jejíž výstavbu v roce 1863 podpořil částkou 100 zlatých a stavebním dřívím kníže Jan Adolf II. Schwarzenberg, iniciátor novogotické přestavby zámku Hluboká, a která zanikla po povodni v roce 1910. V zimě se pak plovárna proměnila v lední plochu, na níž členové SK Hluboká hráli hokej. Patronát nad sportovišti převzal Adolf Schwarzenberg se svojí manželkou Hildou, rozenou z Lucemburku a Nassau. Oba se účastnili slavnostního otevření 19. srpna 1934, kdy Adolf čestným výkopem zahájil nejenom první fotbalové utkání na tomto hřišti, ale i celý provoz sportovišť. Jednotlivá hřiště byla obehnaná živými ploty a celá zbývající plocha osázena dubovým porostem, aby byl zachován dosavadní krajinný ráz. Další koupaliště bylo vybudováno na rybníku Bezdrev. Záhy po svém otevření, 24. května 1936, si získalo pověst „jihočeského Ostende“.

Kromě patronace se jednotliví členové schwarzenberského domu stávali čestnými členy místních spolků a sportovních klubů. Dr. Adolf byl například členem Šermířského odboru SK Hluboká nad Vltavou. S učitelem šermu majorem Dvořákem jej pojilo přátelství, proto sportovní šermíři navštěvovali ve třicátých letech Schwarzenberga při jeho pobytech v lovecké chatě ve Staré oboře u Hluboké nad Vltavou, kde se konali pravidelné tréninky i šermířská klání.

Bezstarostný čas zábav se uzavřel v září roku 1939, kdy manželé Adolf a Hilda Schwarzenbergovi byli nuceni z politických důvodů odejít do emigrace, a o rok později na zámecké věži zavlál prapor s hákovým křížem.

Děti Adolfa Josefa a Idy Schwarzenbergových s tenisovými raketami, osmdesátá léta 19. století, SOA Třeboň

První schwarzenberský automobil De Dietrich s řidičem Janem Všetickou, kolem 1905, SOA Třeboň

Slavnostní výkop Adolfa Schwarzenberga při otevření areálu sportovišť v Hluboké nad Vltavou, 19. srpna 1934, SOA Třeboň

Adolf Schwarzenberg (uprostřed) s členy Šermířského odboru SK Hluboká před loveckou chatou ve Staré oboře, třicátá léta 20. století, SOA Třeboň

Městská plovárna v Hluboké nad Vltavou, 1934, SOA Třeboň

Pomníky stříbrné a zlaté svatby

Účastníci slavnosti u příležitosti zlaté svatby knížecích manželů v roce 1907 na zámku Hluboká, SZ Hluboká

Výjimečné výročí padesáti let trvání manželství se v roce 1907 rozhodl výjimečným způsobem oslavit manželský pár Adolf Josef, kníže ze Schwarzenbergu (1832–1914), a kněžna Ida, rozená z Liechtensteinu (1839–1921). Uzavřeli sňatek 4. června roku 1857 a z jejich harmonického a klidného manželství se narodilo devět dětí.

Oba byli nadšenými příznivci cechu svatého Huberta. Rádi pobývali v lesích a pořádali hony. To zřejmě přivedlo schwarzenberské lesníky na myšlenku zřídit pomníky, které by připomínali stříbrnou a posléze i zlatou svatbu jejich zaměstnavatelů. Na paměť jejich 25. výročí sňatku nechal v roce 1882 postavit lesní personál revíru Mláka na místě zvaném Kočičí vršek pomník ve tvaru obelisku. Na jeho přední straně byla osazena deska s nápisem „Na památku radostného dne 4. června 1882 stříbrné svatby vznešených manželů Adolfa Josefa a Idy ze Schwarzenbergu, jež nám Bůh zachovati ráciž.“ Po straně byla vsazena oválná deska s textem: „Věnováno od revírníka Hynka Henricha a hajných Krávy a Mísy a jejich synů.“

Oslavy zlaté svatby byly pojaty velkolepě a jejich přípravě byla věnována mimořádná pozornost. Byla to jediná zlatá svatba v rodu, který v Čechách sídlil již osm generací. Oslavy se konaly na hlubockém zámku ve dnech 3. a 4. června roku 1907 a kulisou se pro ně stala široká okolní krajina. Schwarzenberští lesní zaměstnanci z Třeboně v čele s lesmistrem Františkem Heskem se rozhodli připomenout toto výročí stavbou pomníku na začátku nové lesní cesty poblíž hájovny Lipiči u Kolenců. Na počest manželského páru byla v blízkosti pomníku

vybudována již v roce 1906 nová, pět a půl kilometru dlouhá lesní tzv. Jubilejní cesta, lidově zvaná „Adolfka“.

V sobotu 10. října 1907 byl v koleneckém revíru na třeboňském velkostatku odhalen pomník, který podle dobových písemných zpráv „sestává z mohutného pahorku utvořeného z náspu a balvanů v několika etážích postavených, jehož vrchol tvoří velký žulový balvan vyčnívající 5 metrů nad své okolí a nesoucí věnování: Na památku zlaté svatby J. J. knížat Adolfa Josefa a Idy ze Schwarzenbergu a na boční straně datum 1857 4/6 – 1907 4/6. Kolem pomníku nasázeny pestře zbarvené duby, lípy, javory, střemchy a rozličné keře.“ Na slavnostní odhalení pomníku a zprovoznění lesní cesty přijel dědičný princ Jan ze Schwarzenbergu a jeho mladší bratr Jiří automobilem, za nimi v kočárech vládoucí kníže Adolf Josef s manželkou Idou a nejmladší dcerou Terezií. Zahajovací projev pronesl třeboňský lesmistr Heske. Z projevu knížete Adolfa Josefa stojí za ocitování jeho vyznání lásky k lesu a lesnictví: „Netajím se tím, že již od svého mládí měl jsem lásku k lesu, ale nejen kvůli myslivosti, nýbrž protože jsem měl živý zájem o lesnictví a jeho pokrok. Mnohému jsem se přiučil od svých lesníků, mnohé lesy znám jako kultury; ačkoliv od zvěře byly ohlodány, ačkoliv jiným poškozením a nebezpečím všanc vydány byly, vzrostly přece v krásné, ba nádherné porosty.“ Po ukončení slavnostní části nasedli přítomní do nejrůznějších dopravních prostředků a vydali se po nové Jubilejní cestě. Ta dodnes vede v krásném lesním porostu po hrázích rybníků Okřín(ek) a Pasecký.

Průvod zlaté svatby, SOA Třeboň, odd. Český Krumlov

Procházka účastníků zlaté svatby po zámeckém parku, SOA Třeboň, odd. Český Krumlov

Památník ke stříbrné svatbě Adolfa Josefa, knížete ze Schwarzenbergu, a Idy, rozené princezny z Liechtensteinu

Památník ke zlaté svatbě Adolfa Josefa, knížete ze Schwarzenbergu, a Idy, rozené princezny z Liechtensteinu

Hlavní aktéři zlaté svatby, Adolf Josef, kníže ze Schwarzenbergu, s manželkou Idou, rozenou pinceznou z Liechtensteinu, SOA Třeboň, odd. Český Krumlov

Hospodářské dvory

Vzorový hospodářský dvůr Vondrov nedaleko Hluboké, historické fotografie, počátek 20. století, SOA Třeboň, odd. Český Krumlov

K významným schwarzenberským panstvím Hluboká a Třeboň náleželo 29 velkých hospodářských dvorů. Vrchnostenské dvory, rozsahem největší venkovské historické stavby, se po staletí výrazně uplatňovaly a stále uplatňují v kulturní krajině i v zástavbě vsí. Některé z nich svými počátky sahají až do přelomu 16. a 17. století, většina jich však byla postavena někdy od poslední třetiny 17. do sklonku 19. století.

Většinu vrchnostenských dvorů zachycuje mapa třeboňského panství z roku 1684. Některé z nich nahradily staré poplužní dvory u tvrzí, jiné vznikly na pozemcích zrušených vesnic, nebo scelených pozemcích několika usedlostí. Na jejich výstavbě a modernizaci záleželo všem generacím schwarzenberského knížecího rodu. Vlastníci z tohoto rodu vždy měli na mysli nejen účelnost, na kterých závisela kvalita režijního zemědělského hospodářství, ale i krásu hospodářských budov. Podoba dvorů, která dosáhla svého architektonického vrcholu v devadesátých letech 19. století monumentálním dvorem Vondrov u Hluboké, později popisovaném jako „palác pro dobytek“, reprezentovala Schwarzenbergy jako největší zemědělce v Čechách. Na návrzích a výstavbě nových dvorů se podíleli a do jejich architektonické podoby zasáhli postupně snad všichni schwarzenberští stavitelé – G. A. Maggi, P. I. Bayer, A. E. Martinelli a ve druhé polovině 19. století kupříkladu Jan Sedláček.

Typický schwarzenberský dvůr měl symetrický obdélný půdorys obestavěný téměř po celém obvodu přízemními budovami (křídly) s navazujícím jednotným, hmotově

výrazným zastřešením. V čelním křídle sice nechyběla hlavní brána, nebyly zde však zdůrazněny jasné stavební dominanty (např. patrové sýpky). Tento princip byl též uplatněn u barokních dvorů jiných dispozičních uspořádání, zejména s trojicemi, popřípadě čtveřicemi samostatně stojících budov propojených ohrazením s branami, ale i dvorů stavěných a upravovaných v první polovině 19. století. Skladba dvorů ukazuje na význam chovu hovězího dobytka, neméně důležitý ovšem byl i chov ovcí, což dokládají opodál stojící, s dvory často urbanisticky propojené velké ovčiny.

V poměrně ploché krajině Třeboňska a Hlubocka nelze přízemní budovy dvorů s vysokými střechami přehlédnout. Původní cestní síť, začleněná do struktury polí, luk a pastvin, byla na dvory vázaná již od dob jejich vzniku, zásadněji se však proměnila v průběhu první poloviny 19. století. Vesměs až od této doby ode dvorů vybíhají přímé úseky cest s alejemi, naznačující i zásadní směry k dalším významným stavbám a sídlům panství. Dvory byly a – přes novodobé proměny krajiny – často stále jsou pohledově vnímány právě v rozsahu těchto cest. Tyto výrazné stavby navíc často stojí poblíž rybníků, a zrcadlí se v jejich hladinách, někde vodní plochy vymezují hranice obdělávaných vrchnostenských pozemků.

Velké hospodářské dvory Hlubocka a Třeboňska náleží k podstatě místní zemědělské kulturní krajiny a po staletí spoluvytvářely její charakter.

Lhota u Dynína, bývalé panství Třeboň, dvůr s přílehlými pozemky na císařském otisku stabilního katastru z roku 1827

Lhota u Dynína, pohled na dvůr od severu s přímým úsekem cesty

Švamberk, bývalé panství Třeboň, ovčín

Čejkovice, bývalé panství Hluboká, dvůr s pozemky a přímými úseky cest na císařském otisku stabilního katastru z roku 1827

Čejkovice, pohled na dvůr z návesního prostoru s rybníkem

Chýňava, bývalé panství Hluboká, pohled na dvůr od západu

Kostely a kaple

Krajinu schwarzenberských panství v průběhu několika staletí zaplnily desítky velkých i drobných sakrálních staveb. Výstavba kostelů, kaplí, výklenkových kapliček, volně stojících soch a křížů byla projevem hluboké zbožnosti, úcty a touhy po zpřítomnění Boha v konkrétních místech, byla též připomínkou tragických událostí, poděkováním či místem pro odpočinek a rozjímání, stávala se i cílem procesí a poutí. Příslušníci schwarzenberského rodu byli úzce spjati s římskokatolickou církví, jejíž formy zbožnosti byly samozřejmou součástí jejich soukromého i veřejného života. Přirozeným projevem aristokratického přístupu ke světu byly fundace kostelů, výkon patronátních práv a povinností, podpora poutních míst a místních kultů či votivní dary. Se jmény Adama Františka ze Schwarzenbergu a jeho manželky Eleonory Amálie, rozené z Lobkowicz, byl v první čtvrtině 18. století spojen mimo jiné vznik lázní a kaple v Libniči, dnes zaniklé kaple sv. Voršily nad pramenem u Zborova či přestavba gotického kostela sv. Barbory nedaleko Majdaleny. Vedle mariánské úcty, dokumentované nákladnými votivními dary, se knížecí manželé na svých panstvích významnou měrou zasloužili o široké společenské přijetí kultu nově svatořečeného mučedníka sv. Jana Nepomuckého.

Mariánská kaple mezi Nákřím a Velicí, postavená roku 1768 Josefem Adamem ze Schwarzenbergu jako díkůvzdání za přežití pádu z koně při honu

Při pobytech na Hluboké Eleonora Amálie často navštěvovala nedaleký kostel v Zahájí, kde byla předmětem úcty gotická socha Madony s Ježíškem. Také její syn Josef Adam ze Schwarzenbergu v této tradici pokračoval a nechal v roce 1768 jako poděkování za svou záchranu postavit mariánskou kapli v otevřené krajině mezi Nákřím a Velicí.

Okázalá barokní zbožnost spojená s fundacemi a dary od druhé poloviny 18. století postupně slábla a proměňovala se ve zbožnost „lidovou“. Přesto Schwarzenbergové nadále intenzivně podporovali kult Panny Marie Lomecké či se v letech 1744–1769 podíleli na výstavbě poutního kostela v Mláce. V 19. století se do popředí schwarzenberského zájmu dostávaly drobné dary a donace spojené s výstavbou a vybavením kaplí a kapliček v okolí Hluboké. Posledními velkými církevními stavbami, které vznikly na hlubockém panství za přispění Schwarzenbergů, byla výstavba novogotického kostela sv. Jana Nepomuckého Podhradí Hluboké v letech 1845–1847 a zejména pak výstavba nepřehlédnutelné krajinné dominanty – novorománského kostela sv. Petra a Pavla na Hosíně v letech 1899–1900.

Libnič, kostel Nejsvětější Trojice, původně osmiboká centrální kaple postavená roku 1715 Adamem Františkem ze Schwarzenbergu jako díkůvzdání za to, že se třeboňskému a hlubockému panství vyhnula morová nákaza

Zahájí, kostel Zvěstování Panny Marie, lokální mariánské poutní místo, často navštěvované kněžnou Eleonorou Amálií ze Schwarzenbergu, rozenou z Lobkowicz

Hluboká nad Vltavou, kaple sv. Rocha, postavena roku 1713 na rozcestí mezi Hlubokou a Ohradou jako ochrana před morem

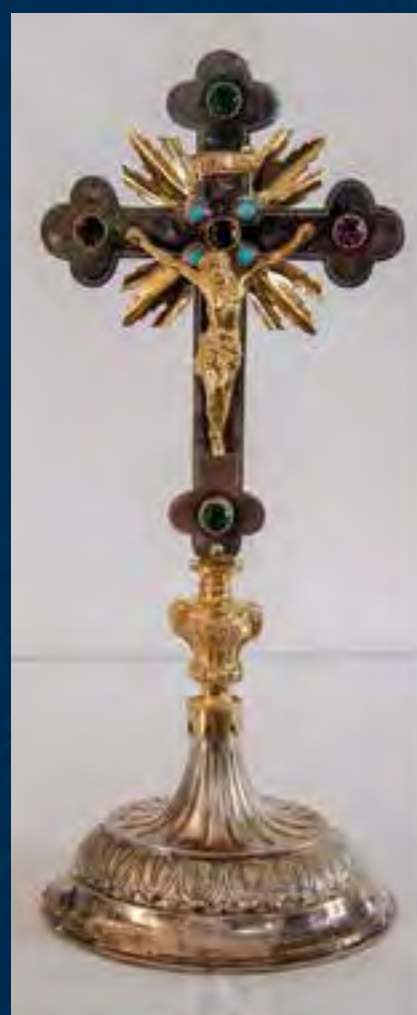
Hluboká nad Vltavou, kaple sv. Antonína Paduánského z poloviny 19. století, postavena knížetem Janem Adolfem II.

Hluboká nad Vltavou, farní kostel sv. Jana Nepomuckého postavený v letech 1845–1847

Česká Lhota, návesní kaple, roku 1885 daroval kapli oltářní obraz kníže Adolf Josef ze Schwarzenbergu

Břehov, roku 1881 věnoval do návesní kaple sv. Josefa relikviář s ostatky sv. Kříže pražský arcibiskup Bedřich ze Schwarzenbergu, přední a zadní strana

Hosín, novorománský kostel sv. Petra a Pavla z let 1899–1900

Orba cara Alexandra I. u Hosína 1815, 1816, kvaš, SHZ Český Krumlov

Hlubocko a Třeboňsko v díle Ferdinanda Runka

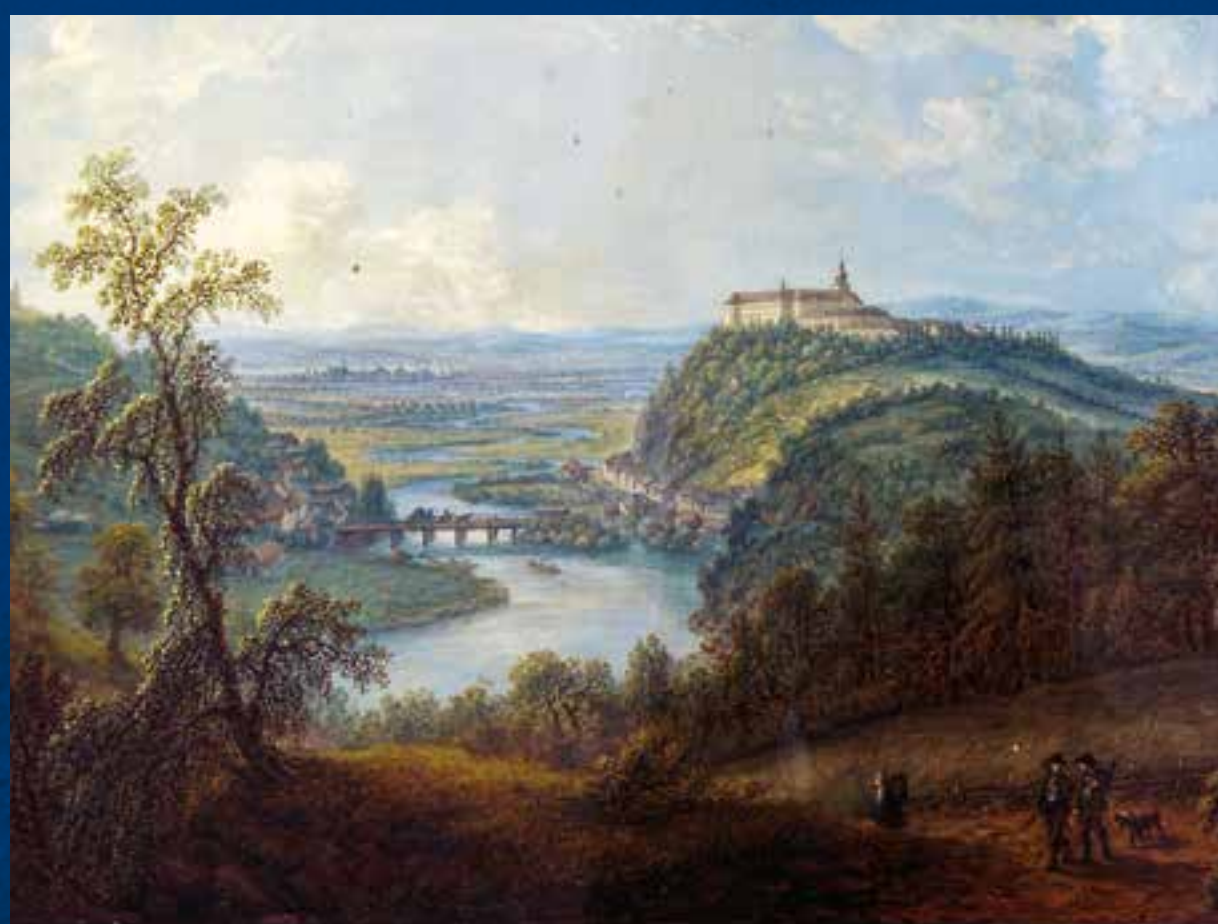
Schwarzenberský dvorní malíř Ferdinand Runk (1764–1834) si – po absolvování freiburského gymnázia i tamější univerzity a posléze i třídy krajinářů vídeňské akademie užitých umění – svým způsobem malby i dokonalým vystupováním získal přízeň knížete Josefa ze Schwarzenbergu, který se v závěru 18. století zabýval myšlenkou obrazově zdokumentovat své državy v rakouských zemích i v Čechách. Roku 1797 Ferdinand Runk obdržel první zakázku – zachycení schwarzenberských panství v okolí řeky Mur. Kníže byl s jeho prací velmi spokojen a rozšířil svou objednávku na další své majetky. Od léta roku 1802 proto malíř cestoval po českých panstvích a pořizoval řadu skic, ze kterých si pak kníže vybíral ty náměty, které se mu líbily a které Runk přes zimu převáděl do působivých kvašových obrazů. Až do své smrti v roce 1834 takto vytvořil více než 150 majetkových vedut.

Mezi jeho nejpůsobivější obrazy patří sluncem zalitý *Pohled na Opatovický rybník* u Třeboně. Plochá, jen mírně zvlněná krajina v pozadí je oproti dnešnímu stavu méně zalesněná a zastavěná. Obraz s názvem *Pohled na most u Staré Hlíny* vytvořil Runk na přímou objednávku knížete Josefa. Zdokumentoval tak velmi progresivní technickou stavbu, dokončenou inženýrem Rosenauerem v roce 1799 a umožňující spojení Třeboně s Jindřichovým Hradcem i v době pravidelných záplav. V *Pohledu na Třeboň* zobrazil Runk po pravé straně kostelík sv. Jiljí, pohřebiště Schwarzenbergů na břehu rybníka Svět. Dnes je kostelík zcela zarostlý vysokými stromy parku, založeného u nové schwarzenberské hrobky v Domaníně. Za stavbou hřbitovního kostela sv. Alžběty v průhledu mezi stromy se ještě trpytí hladina rybníka Rožmberka, zakrytá nyní hustou městskou zástavbou.

Zvlněná hlubocká krajina s mohutným zámekem na kopci skýtala větší možnosti panoramatického zobrazení krajiny než plochá krajina Třeboňska. Na *Pohledu na čínský pavilon s obloukovým mostkem na Hluboké* je vidět původní rozloha zámeckého parku, dnes v místech mostku přetátého silnicí z Hluboké do Zámostí. Změny krajiny, způsobené zejména Lannovou regulací Vltavy v letech 1829–1831 jsou patrné především na dvou obrazech: *Kaskádovém jezu u Hluboké* a *Pohledu na Hlubokou*. Vltava pod Hlubokou (s několikanásobným jezem a meandrujícím tokem) zmizela jak novou regulací, tak výstavbou současného sportovního přístaviště. V realu již neuvidíme půvabnou zástavbu starých domků podél řeky, k nalezení je dnes jen stará zámecká vodárna. Nejnápadnější je ale změna stavby samotného zámku, jehož barokní hmotu v druhé polovině 19. století nahradila rozevlátá romantická přestavba. Panoramaticky působí obraz *Orba cara Alexandra I. u Hosína 1815*. Za ústředním dějem se otevírá budějovická kotlina s Munickým a Bezdrevským rybníkem, bíle svítícími zdmi loveckého zámku Ohrada, statkem Vondrovem a věncem šumavského předhůří. Dole pod zámek stále ještě hučí kaskádový jez, který za patnáct let zmizel při regulaci Vltavy.

Nakolik se změnilo zámecké okolí, dokumentuje Runkův obraz *Lov divokých husí na Munickém rybníku u Hluboké*. Rozsáhlé předzámčí, mohutná vstupní brána (pozůstatek původního opevnění) a široká příkře stoupající kočárová cesta včetně starých bašt v zámecké zdi zanikla. Jen výrazná stavba schwarzenberského špýcharu pod zámek zůstala téměř stejná.

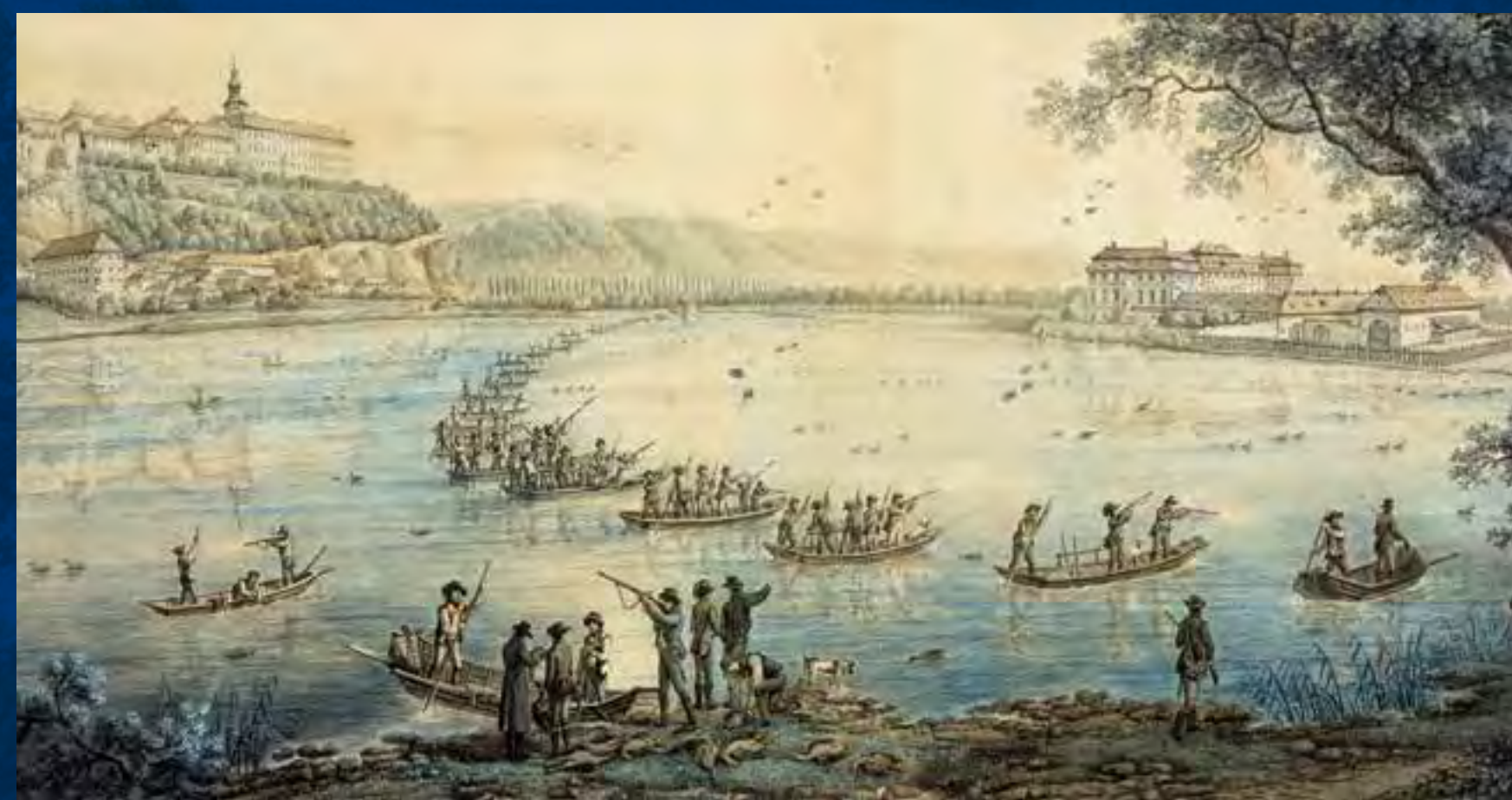
Runkův pozorovací talent a snaha o co nejvěrnější, až drobnohledné zobrazení nám dnes umožňuje sledovat a porovnávat změny třeboňské a hlubocké krajiny od počátku 19. století.

Pohled na Hlubokou od severu, kolem 1810, SH Nové Hradce

Pohled na kaskádový jez u Hluboké, 1804, kvaš, detail, SHZ Český Krumlov

Lov divokých husí na Munickém rybníku u Hluboké, 1810, kvaš, SHZ Český Krumlov

Pohled na Opatovický rybník u Třeboně, 1803, kvaš, SHZ Český Krumlov

Pohled na Třeboň, 1804, kvaš, detail, SHZ Český Krumlov

Pohled na most u Staré Hlíny, 1804, kvaš, SHZ Český Krumlov

Průvod na hrázi rybníka Svět při pohřbu Josefa ze Schwarzenbergu, 1833, SOA Třeboň

Pohřby jako prostředek reprezentace schwarzenberského rodu

Vysoká středoevropská šlechta neponechávala výběr místa posledního odpočinku, průběh pohřebních slavností, ani rodinný zádušní kult náhodě. Schwarzenbergové pohřbívali své zemřelé na mnoha místech Evropy – v německém Astheimu, Augšpurku, Mnichově, Norimberku, ale také v Sieně, Římě, Vídni či maďarském Rábu.

Vůbec první schwarzenberský pohřeb v českých zemích se konal v Třeboni, 4. března 1681 byla pohřbena v klášterním kostele sv. Jiljí Marie Justina ze Schwarzenbergu, rozená ze Starhemburgu (1608/1618–1681). Již roku 1656 ovšem její manžel Jan Adolf I. ze Schwarzenbergu (1615–1683) založil rodinnou hrobku v kapli sv. Mikuláše Tolentinského v klášterním a dvorním kostele sv. Augustina nedaleko vídeňského Hofburgu. Obyvatelé Třeboňska přesto mohli být svědky schwarzenberské pohřební pompy již od třicátých let 18. století, kdy začaly být v presbytáři třeboňského augustiniánského kostela ukládány vnitřnosti představitelů knížecí rodiny. Když byl roku 1783 vídeňský klášter zrušen, Jan Nepomuk I. ze Schwarzenbergu (1742–1789) zvolil za nové pohřebiště rodu hřbitovní kostelík sv. Jiljí v Třeboni-Domaníně. Přestože šlo pouze o dočasné řešení, založení nové hrobky vypovídá o značné míře sebeidentifikace Schwarzenbergů s jihočeským prostředím. Roku 1786 byla do této krypty uložena jako první Marie Eleonora ze Schwarzenbergu (1748–1786).

Schwarzenberské pohřby v Třeboni zůstaly mezi závěrem 18. století a nejméně dvacátými lety 20. století vysoce ritualizovanou událostí, jež se inspirovala pohřebními slavnostmi rodu ze starších historických období. V občanské době (zcela jistě po prvorepublikovém zrušení šlechtických titulů) představovaly jednu z posledních, ne-li

jedinou příležitost Schwarzenbergů prezentovat hodnoty šlechtické společnosti navenek. Několik kilometrů dlouhý smuteční kondukt směřující z farního kostela sv. Jiljí po hrázi rybníka Svět do rodinné hrobky poskytoval velkorysý prostor k veřejnému inscenování rodinné tradice i hodnot společenské výlučnosti. Prvním v Třeboni pohřbeným vládnoucím schwarzenberským knížetem byl Jan Nepomuk I. Smuteční kondukt se konal v podvečerních hodinách 8. listopadu 1789.

Organizačního vrcholu dosáhl schwarzenberský pohřební rituál v druhé polovině 19. století. Kromě „řádnych“ pohřebních slavností se v Třeboni šedesátých a sedmdesátých let 19. století konaly i dvě výjimečné funerální události, při nichž si Schwarzenbergové připomínali své předky a veřejně prezentovali zádušní kult knížecí rodiny. Obě souvisely s výstavbou nových reprezentativních pohřebišť sekundogenitury v orlickém zámeckém parku (1862–1864) a primogenitury nedaleko původní třeboňské hrobky (1874–1877). V únoru 1865 šlo o translaci těl Karla I. Filipa (1771–1820), Marie Anny rozené z Hohenfeldu (1767–1848), Karla II. (1802–1858) na Orlický, v červenci 1877 o vysvěcení nové hrobky primogenitury a převoz všech pohřbených Schwarzenbergů ze hřbitovního kostelíka do nového mauzolea.

První nově pohřbenou do nové hrobky, jež byla projektována pro uložení dvaasedmdesáti rakví, byla Marie Matylda ze Schwarzenbergu (1804–1886). Později ji následovalo dalších deset příbuzných, naposledy Jan Nepomuk II. ze Schwarzenbergu, jenž zemřel 1. října 1938 ve Vídni a kvůli bouřlivým politickým událostem mohl být do Čech převezen až 12. srpna 1939. Rozloučení s bývalým majorátním pánem bylo poslední veřejnou slavností reprezentující na Třeboňsku knížecí rodinu.

Třeboň – Domanín, kostelík sv. Jiljí, místo schwarzenberské hrobky od osmdesátých let 18. století, současný stav

Třeboň, průvod při pohřbu knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenbergu, 1914, SOA Třeboň

Třeboň, průvod při pohřbu kněžny Idy ze Schwarzenbergu, 1921, SOA Třeboň

Prostranství před schwarzenberskou hrobkou při pohřbu knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenbergu, 1914, SOA Třeboň

Prostranství před schwarzenberskou hrobkou při pohřbu knížete Jana Nepomuka II. ze Schwarzenbergu, 1938, SOA Třeboň

Pohled rybník Svět se schwarzenberskou hrobkou, 1900, Muzeum JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích

Třeboň, hrobka schwarzenberské primogenitury, 1877, současný stav